

EY Handboek jaarrekening 2020

Toepassing van de Nederlandse wet- en regelgeving en
IFRS

Ernst & Young Accountants LLP

Eindredactie

D.G. den Bakker MSc RA

Prof.dr. M. Pronk

Mr. S. Visser

Overige auteurs

Dr. I.Q.H. van Amelsfoort

Drs. E.J. Appel RA

M. van der Bend MSc RA

Drs. M. Boeijink RA

Drs. P.T.C. Dekker RA CA

R. van Duuren MSc

A.E. van Ekris LL.M. RA

Mr.dr. C.J.A. van Geffen

Drs. J.B. Hesselink RA

R. Kruit RA

G.A. Kuus MSc RA

T. van Limpt MSc RA

Drs. F.M. van der Lof RA

R. Miezenbeek MSc

Drs. D.A.G.M. Ossenblok RA

Drs. G.M. van Santen RA

J.S. Soetekouw MSc RA

D.C.A. Stolker MSc RA

Prof.dr. L.G. van der Tas RA

H.W. van der Veen RA

Drs. L.H.J. Vissers RA

Drs. W.C.J.A. Weijers RA

F. Zwienenbarg MSc RA

Beknopte inhoudsopgave

Lijst met afkortingen	XXXIX
Voorwoord	XLI
Ten geleide bij EY Handboek jaarrekening 2020	XLIII
Deel I Regelgeving	
1 Overzicht van wet- en regelgeving	3
2 Formele aspecten	25
3 IFRS	55
Deel II Posten jaarrekening en toelichting	
4 Algemene grondslagen	85
5 Winst-en-verliesrekening	127
6 Immateriële vaste activa (excl. goodwill)	183
7 Materiële vaste activa	215
8 Vastgoedbeleggingen	273
9 Financiële vaste activa: algemeen	303
10 Deelnemingen	321
11 Joint ventures	367
12 Voorraden	381
13 Onderhanden projecten	401
14 Overige vlottende activa	437
15 Eigen vermogen en Aandeel van derden	467
16 Voorzieningen	513
17 Belastingen naar de winst	545
18 Pensioenen	587
19 Schulden en overlopende passiva	635
20 Het kasstroomoverzicht	659
21 Toelichting	699
Deel III Capita selecta	
22 Segmentatie	731
23 Consolidatie	751
24 De enkelvoudige jaarrekening	785
25 Fusies en overnames (incl. goodwill)	797
26 Transacties onder gemeenschappelijke leiding	867
27 Vreemde valuta	919
28 Stelselwijzigingen, schattingswijzigingen en fouterstel	951
29 Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	969
30 Financiële instrumenten	1001
31 Derivaten, embedded derivaten en hedge-accounting	1051
32 Leasing	1099
33 Activa bestemd voor verkoop en beëindiging van bedrijfsactiviteiten	1151
34 Op aandelen gebaseerde betalingen	1175
35 Overheidssubsidies, emissierechten en dienstverlening uit hoofde van concessieovereenkomsten en heffingen	1211
36 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa	1237
37 Winst per aandeel en andere kengetallen, kerncijfers en meerjarenoverzichten	1247

38	Gebeurtenissen na balansdatum	1277
39	Bestuursverslag	1287
40	Integrated Reporting	1327
41	Overige gegevens	1339
42	Vrijstellingen in verband met groepsregime (art. 2:403 BW)	1343
43	Vrijstellingen voor middelgrote rechtspersonen	1355
44	Jaarrekening voor micro- en kleine rechtspersonen	1367
45	Tussentijdse berichten	1401
46	Jaarrekening in geval van (on)vrijwillige discontinuïteit	1423
Deel IV Financiële instellingen		
47	Banken	1437
48	Verzekeringsmaatschappijen	1467
49	Beleggingsentiteiten	1507
50	Pensioenfondsen	1561
Deel V Overige organisaties		
51	Coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen	1599
52	Commerciële stichtingen en verenigingen	1611
53	Organisaties zonder winststreven en fondsenwervende organisaties	1621
54	Personenvennootschappen	1653
55	Woningcorporaties	1665
Bijlagen		
	Bijlage 1 Wetteksten [per 1 januari 2020]	1685
	Bijlage 2 Besluit modellen jaarrekening	1741
	Bijlage 3 Besluit actuele waarde	1773
	Trefwoordenregister	1779

Voorwoord

Voor u ligt de eenentwintigste editie van het EY Handboek jaarrekening. Dit Handboek jaarrekening 2020 richt zich zowel op de voor de jaarrekening 2020 geldende Nederlandse wet- en regelgeving als op de hoofdzaken van de internationale regelgeving, zoals die vorm krijgt in IFRS (International Financial Reporting Standards).

Standaarden, Richtlijnen en wetteksten laten zich vaak niet gemakkelijk lezen. Zij worden gekenmerkt door een compact en soms juridisch taalgebruik. Ook ontbreken vaak toelichtingen en nadere verduidelijkingen die de lezer kunnen helpen. Dit jaarlijkse Handboek heeft ten doel de bepalingen die gelden voor een jaarrekening op een meer overzichtelijke wijze toegankelijk te maken.

De volgende regelgeving komt in het Handboek jaarrekening aan de orde:

- ▶ de *wetgeving*: in hoofdzaak de bepalingen die zijn opgenomen in *Titel 9 Boek 2 BW*, maar daarnaast soms wetgeving die op andere plaatsen in het Burgerlijk Wetboek voorkomt;
- ▶ de met de wetgeving samenhangende *besluiten*: het Besluit modellen jaarrekening en het Besluit actuele waarde;
- ▶ de *jurisprudentie*: de uitspraken van de Ondernemingskamer en de Hoge Raad op het terrein van de externe verslaggeving, voor zover thans nog relevant;
- ▶ de *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, zowel die voor grote en middelgrote rechtspersonen als die voor micro en kleine rechtspersonen, gepubliceerd door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ);
- ▶ De *International Financial Reporting Standards* (IFRS), alsmede de *Interpretations* van het IFRS Interpretations Committee (IFRS IC). Deze regelgeving wordt gepubliceerd door de International Accounting Standards Board (IASB).

Bij de behandeling in de tekst zijn de eerste vier componenten als één geheel beschouwd. Zij vormen immers gezamenlijk de normen waaraan een Nederlandse rechtspersoon dient te voldoen indien de jaarrekening wordt opgesteld in overeenstemming met de in Nederland aanvaardbare grondslagen. De wettelijke bepalingen staan daarbij voorop. De Richtlijnen vullen het wettelijke algemene inziets-vereiste nader in. Daarom mag van de stellige uitspraken in de Richtlijnen niet worden afgeweken, tenzij daarvoor goede gronden aanwezig zijn (dat wil zeggen dat afwijking noodzakelijk is voor het verschaffen van het vereiste inzicht). Jurisprudentie met een algemeen karakter is verwerkt in de Richtlijnen.

Het Handboek legt de nadruk op de algemene eisen die voor alle ondernemingen gelden. Voorts wordt ingegaan op de verslaggevingsregels die alleen van betekenis zijn voor banken, verzekeringsmaatschappijen, beleggingsinstellingen, pensioenfondsen, woningcorporaties en overige organisaties zoals coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, commerciële stichtingen en verenigingen, non-profit instellingen, fondsenwervende instellingen en personenvennootschappen. Specifieke regelgeving voor andere dan de hiervoor genoemde instellingen en organisaties, zoals bijvoorbeeld zorginstellingen komt in het Handboek jaarrekening 2020 niet naar voren.

IFRS heeft een directe invloed op de verslaggeving in Nederland in de situatie dat Nederlandse bedrijven verplicht of vrijwillig IFRS toepassen. IFRS heeft op de Nederlandse regelgeving een indirecte invloed omdat de Richtlijnen voor een deel zijn aangepast aan de IFRS-regels. Bij de behandeling van de verschillende onderwerpen is zowel aan de Nederlandse regels als aan de IFRS regels aandacht geschonken. De optredende verschillen zijn beknopt samengevat onder het kopje 'Verschillen IFRS - Dutch GAAP'. Naar onze mening leidt de gekozen wijze van behandeling ertoe dat het Handboek jaarrekening 2020 zowel een functie kan hebben voor ondernemingen die hun financiële verslagen over 2020 baseren op de Nederlandse wet- en regelgeving als voor ondernemingen die hun financiële verslagen over 2020 verplicht of vrijwillig baseren op IFRS. Wel is in dit Handboek de bespreking van

IFRS beperkt tot de hoofdlijnen. Voor de meer uitgebreide IFRS-regelgeving zijn andere, internationale handboeken beschikbaar (bijvoorbeeld International GAAP 2020 van EY).

Omdat dit Handboek ten doel heeft een actueel overzicht te geven van de wet- en regelgeving, is de tekst uiteraard in zeer belangrijke mate ontleend aan zowel de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving als aan IFRS¹. Ook zijn soms voorbeelden uit de Richtlijnen of IFRS overgenomen. Men kan zich afvragen waarin dan de toegevoegde waarde ligt van dit Handboek. Naar onze mening ligt de kracht van dit Handboek vooral in de toegankelijkheid en de leesbaarheid. Het is onze uitdaging geweest om de vele regels die gelden voor de financiële verslaggeving inzichtelijk te maken, door middel van een heldere structurering van onderwerpen en deelonderwerpen, door het verbeteren van de leesbaarheid van de regels, door het geven van interpretaties, door het leggen van verbanden, door het geven van vele (ook nieuwe) voorbeelden, door het analyseren van de verschillen tussen de huidige en toekomstige regelgeving, en door het maken van vergelijkingen tussen Nederlandse wet- en regelgeving en IFRS. Met uw eventuele opmerkingen houden wij uiteraard rekening bij het vervaardigen van het volgende 'EY Handboek jaarrekening'. Opmerkingen kunt u sturen naar directoraat.vaktechniek.am@nl.ey.com onder vermelding van EY Handboek jaarrekening 2021.

Een speciaal woord van dank spreken wij uit naar Laurens Storm die waardevol commentaar heeft geleverd op de vorige editie van het Handboek. Wij hebben dankbaar gebruik gemaakt van de commentaren en suggesties.

Rotterdam, februari 2020

¹ Bronvermeldingen zijn in alle relevante situaties aangegeven.

Deel I

Regelgeving

1 Overzicht van wet- en regelgeving

1.1 Bronnen van regels voor externe verslaggeving	
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Titel 9 Boek 2 BW; ▶ overige wet- en regelgeving; ▶ arresten van Ondernemingskamer en Hoge Raad; ▶ Richtlijnen voor de jaarverslaggeving; ▶ International Financial Reporting Standards (IFRS).
1.2 Titel 9 Boek 2 BW	
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> ▶ bepaling van rechtspersonen en vennootschappen waarop de voorschriften van toepassing zijn; ▶ voorschriften inzake de inhoud van de jaarrekening, het bestuursverslag en de Overige gegevens; ▶ voorschriften inzake de openbaarmaking van jaarrekening, bestuursverslag en Overige gegevens; ▶ voorschriften inzake wettelijk verplichte accountantscontrole.
Toepassingsgebied	<ul style="list-style-type: none"> ▶ BV's, NV's, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen; ▶ formeel buitenlandse vennootschappen; ▶ organisaties van openbaar belang (OOB's); ▶ vennootschappen onder firma, commanditaire vennootschappen waarvan alle onbepaald aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn; ▶ commerciële stichtingen en commerciële verenigingen.
Toepassing fiscale waarderingsgrondslagen (door micro of kleine rechtspersonen)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ mogelijkheid van toepassing fiscale grondslagen voor micro of kleine rechtspersonen in de commerciële jaarrekening.
1.3 Overige wet- en regelgeving	
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wet op het financieel toezicht, voorschriften voor banken, verzekeraars, beleggingsentiteiten en effectenuitgevende instellingen.
1.4 Arresten Ondernemingskamer en Hoge Raad	
Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ procedures tot vernietiging van vaststelling/wijziging van een jaarrekening; ▶ mits van algemene aard zijn de uitspraken mede richtinggevend aan de ontwikkeling van de externe financiële verslaggeving en geven ze een dwingende interpretatie.
1.5 Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (Raad voor de Jaarverslaggeving)	
Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ de Richtlijnen geven mede invulling aan de wettelijke verwijzing naar 'normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd'.

Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ zij worden onderscheiden in: <ul style="list-style-type: none"> ▶ stellige uitspraken (vetgedrukt): daarvan mag slechts worden afgeweken indien daarvoor goede gronden zijn; ▶ aanbevelingen. ▶ de Richtlijnen worden opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ), een onafhankelijke private organisatie waaraan vertegenwoordigers van organisaties van opstellers, controleurs en gebruikers van jaarrekeningen deelnemen; ▶ in de Richtlijnen worden betrokken de wet, uitspraken van de OK en de HR. Kritisch wordt bezien of de standaarden en interpretaties van de IASB al dan niet kunnen worden verwerkt in de Richtlijnen; ▶ de Controle- en Overige Standaarden voor de accountantscontrole (NV COS, uitgebracht door de NBA) stellen vast dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een belangrijke kenbron zijn waaraan openbare accountants de financiële verslaggeving toetsen.
1.6 International Financial Reporting Standards (International Accounting Standards Board)	
IFRS	Opgesteld door IASB; zie voor een uitgebreide bespreking hoofdstuk 3.
1.7 Europese Unie	
Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ op grond van de Europese IAS-verordening moeten aan een gereguleerde beurs in de EU/EER genoteerde ondernemingen de geconsolideerde jaarrekening opstellen in overeenstemming met door de Europese Commissie goedgekeurde IFRS; ▶ de erkenning van IFRS door de Europese Unie is gevolgd door aanpassing (modernisering) van de EU-jaarrekeningrichtlijnen; ▶ in meer algemene zin moeten ondernemingen met effecten genoteerd aan een gereguleerde beurs in de EU/EER op grond van de zogenoemde EU Transparantierichtlijn meer, vaker en sneller informatie verschaffen.
1.8 Toezicht op financiële verslaggeving	
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> ▶ de AFM is toezichhouder op de externe financiële verslaggeving van beursgenoteerde ondernemingen; ▶ het toezicht richt zich op de jaar- en halfjaarverslaggeving van aan een gereguleerde beursgenoteerde ondernemingen.

1.1 Bronnen van regels voor externe verslaggeving

Voorschriften met betrekking tot verslaggeving vinden hun oorsprong in bepalingen die bij of krachtens de wet worden vastgesteld. In beginsel legt de wetgever, indien deze van oordeel is dat in het publieke belang op een maatschappelijk terrein regels moeten worden gesteld, via de wet haar wil op. Voor minder belangrijke voorschriften delegeert de wetgever in de wet veelal de bevoegdheid tot het geven van nadere voorschriften, soms aan de minister. Indien de materie die moet worden geregeld sterk beïnvloed kan worden door de zich wijzigende maatschappelijke opvattingen, pleegt de wetgever te verwijzen naar buitenwettelijke normen. Bij geschillen zal dan uiteindelijk de rechter dienen vast te stellen wat in concreto deze norm is.

1 Overzicht van wet- en regelgeving

De geschetste situatie doet zich ook voor met betrekking tot de regels voor verslaggeving. Reeds in een vroeg stadium heeft de Nederlandse wetgever het tot zijn taak gerekend voorschriften, zij het summiere, met betrekking tot de inrichting en openbaarmaking van de jaarrekening van ondernemingen en kapitaalvennootschappen te geven. Bij uitbreiding van de regelgeving is gebruikgemaakt van zowel het delegeren van de bevoegdheid tot het geven van nadere uitwerkingsvoorschriften via een Algemene Maatregel van Bestuur als van het verwijzen naar buitenwettelijke normen. Hiervoor is de term 'maatschappelijk aanvaardbare normen' gebruikt. Daarnaast zijn in afzonderlijke wetten aanvullende jaarrekeningvoorschriften opgenomen voor bepaalde categorieën ondernemingen die onder het jaarrekeningenrecht vallen, zoals banken en verzekeraars. Ook zijn er bijzondere wetten die voor bepaalde categorieën huishoudingen, zoals pensioenfondsen, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, woningbouwcorporaties, etc., jaarrekeningvoorschriften bevatten.

Titel 9 Boek 2 BW

Overigens hebben de in de Nederlandse wet vastgelegde jaarrekeningvoorschriften in de loop der tijd een aanzienlijke uitbreiding ondergaan door de Europese harmonisatie op dit terrein van het vennootschapsrecht. De Europese Unie (en haar voorgangers) gebruikt o.a. richtlijnen om de wetgeving van de lidstaten te harmoniseren. Deze richtlijnen richten zich tot de regeringen van de lidstaten en verplichten hen hun nationale wetgeving conform de richtlijn aan te passen. Op het terrein van het jaarrekeningenrecht zijn er een tweetal richtlijnen die grote invloed hebben gehad, te weten de Vierde EEG-richtlijn betreffende de enkelvoudige jaarrekening (1978) en de Zevende EEG-richtlijn betreffende de geconsolideerde jaarrekening (1983). Daarnaast zijn er nog andere richtlijnen betreffende de jaarrekeningen van banken (1986) en van verzekeringsmaatschappijen (1991) vastgesteld. De bepalingen uit deze richtlijnen zijn vervolgens geïmplementeerd in Titel 9 Boek 2 BW.

In 2013 is een nieuwe EU-richtlijn jaarrekening gepubliceerd (Richtlijn 2013/34/EU), voornamelijk een herziening en samenvoeging (ter vervanging) van de Vierde en Zevende EEG-richtlijn. De wijzigingen uit deze EU-richtlijn jaarrekening (Richtlijn 2013/34/EU) zijn per 1 november 2015 geïmplementeerd in Titel 9 Boek 2 BW (zie par. 1.7). In deze EU-richtlijn jaarrekening is ook de eerder (2012) gepubliceerde richtlijnwijziging opgenomen waarmee de mogelijkheid werd geopend (voor lidstaten) om zogenaamde 'micro-entiteiten' vrij te stellen van diverse jaarrekeningvoorschriften (Richtlijn 2012/6/EU). Nederland heeft inderdaad van deze vrijstellingsmogelijkheden voor micro-entiteiten (micro-ondernemingen) gebruik gemaakt (zie par. 1.2.3). Naast richtlijnen heeft de Europese wetgever voor de geconsolideerde jaarrekening van beursfondsen ook (IAS/IFRS-)verordeningen uitgevaardigd. In tegenstelling tot bovengenoemde EU-richtlijnen hebben EU-verordeningen rechtstreekse werking en behoeven dus niet nadien (tevens) verwerkt te worden in de nationale wetgeving van de lidstaten.

Jaarrekeningprocedure

Indien ter zake van jaarrekeningvoorschriften interpretatiegeschillen ontstaan, kan slechts de rechter daarover een voor partijen bindende uitspraak doen. Voor jaarrekeningen van rechtspersonen die onder Titel 9 Boek 2 BW vallen (zie hierna) is een afzonderlijke rechterlijke instantie ingesteld, die bij uitsluiting van andere rechters bevoegd is een uitspraak te doen in een zogeheten jaarrekeningprocedure, te weten de Ondernemingskamer (verder aan te duiden als OK) van het Gerechtshof Amsterdam. Van uitspraken van de OK is slechts cassatie mogelijk bij de Hoge Raad (verder aan te duiden als HR). Indien en voor zover de uitspraken van de OK en/of HR in algemene termen zijn geformuleerd kan aan deze interpretaties ook betekenis in algemene zin worden ontleend, omdat mag worden aangenomen dat de rechter in soortgelijke gevallen soortgelijke beslissingen ten aanzien van de interpretatie zal nemen.

Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ)

Zoals hiervoor vermeld, heeft de Nederlandse wetgever in de wet, via een verwijzing naar 'maatschappelijk aanvaardbare normen', in de regels voor de externe verslaggeving buitenwettelijke normen geïntroduceerd. Omdat onduidelijkheid kan heersen omtrent de inhoud van deze normen heeft een aantal toenmalige organisaties van direct belanghebbenden, zoals accountants, werkgevers en werknemers, het initiatief genomen tot inventarisatie van deze 'maatschappelijk aanvaardbare normen'. Dit initiatief is later uitgemond in de Raad voor de Jaarverslaggeving (hierna verder aangeduid als RJ), die jaarlijks de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving publiceert. Zowel in de praktijk als in de interpretatie door de OK hebben deze RJ-richtlijnen de functie gekregen van een nadere invulling van het begrip 'maatschappelijk aanvaardbare normen'. Een belangrijk aspect hierbij is het feit dat de RJ bij het opstellen van zijn Richtlijnen ook rekening houdt met de internationale ontwikkelingen op het gebied van de regelgeving (en standaarden) voor de financiële verslaggeving. Dat houdt in dat de RJ kritisch beziet of ontwikkelingen in internationale verslaggevingsstandaarden (IFRS) ook voor Nederlandse rechtspersonen waarvoor Titel 9 Boek 2 BW geldt van belang en/of toepasselijk zouden kunnen of behoren te zijn. Pas na deze beoordeling en afweging zal de RJ besluiten of (onderdelen van) dergelijke standaarden van de International Accounting Standards Board (IASB) al dan niet in haar Richtlijnen worden verwerkt.

International Financial Reporting Standards (IFRS)

De IASB is een privaatrechtelijke organisatie die themagerichte standaarden op het gebied van de externe verslaggeving opstelt en de wereldwijde acceptatie en toepassing van de door haar opgestelde standaarden nastreeft. Deze International Financial Reporting Standards (IFRS) van de IASB zijn sterk in betekenis toegenomen, onder meer doordat de EU-wetgever via een verordening (gepubliceerd in 2002) heeft voorgeschreven dat deze standaarden (na EU-goedkeuring) moeten worden nageleefd bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening door vennootschappen die in de Europese Unie aan een gereguleerde beurs zijn genoteerd. Tevens biedt deze zogenaamde IAS-verordening (2002) EU-lidstaten de mogelijkheid IFRS ook voor het opstellen van de enkelvoudige jaarrekening of voor andere dan beursvennootschappen toe te staan dan wel voor te schrijven. In 2005 heeft de Nederlandse wetgever gebruik gemaakt van deze opties in die zin dat in het BW is geregeld dat (EU goedgekeurde) IFRS ook op vrijwillige basis kunnen worden toegepast bij het opstellen van de enkelvoudige jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen en in de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening van niet-beursgenoteerde ondernemingen. In 2015 heeft door de Europese Commissie een evaluatie van deze verordening plaatsgevonden. Deze evaluatie heeft (nog) geen aanpassing van de EU IAS-verordening en/of een uitbreiding van de EU-goedkeuringscriteria van IFRS tot gevolg gehad. In 2018 is door de Europese Commissie een consultatiedocument gepubliceerd, de zogeheten 'Fitness Check on the EU Framework for Public Reporting by Companies', waarin ook vragen waren opgenomen over mogelijke toekomstige verbeteringen in de EU-richtlijnen en/of de IAS-Verordening. Ook deze 'Fitness Check' heeft eind 2019 (nog) geen nadere voorstellen van de Europese Commissie tot aanpassing van EU-verordening of EU-richtlijnen tot gevolg gehad.

1.2 Titel 9 Boek 2 BW

1.2.1 Algemeen

Voorschriften met betrekking tot de externe financiële verslaggeving zijn opgenomen in Titel 9 van Boek 2 BW. Titel 9 Boek 2 BW vangt aan met de algemene bepaling op welke rechtspersonen en vennootschappen voorschriften (in Titel 9) voor de externe financiële verslaggeving van toepassing zijn (zie par. 1.2.2). Vervolgens worden de voorschriften behandeld die bij de inrichting van de jaarrekening (dat wil zeggen de balans en de winst-en-verliesrekening met de toelichting) en de opstelling van het bestuursverslag (zie verder hoofdstuk 39) en de zogenaamde Overige gegevens (zie verder hoofdstuk 41) in acht moeten worden genomen. Specifieke aandacht wordt daarbij besteed aan betaalinstellingen, elektronisch geldinstellingen, beleggingsmaatschappijen, banken

1 Overzicht van wet- en regelgeving

en verzekeringsmaatschappijen. Ook worden voorschriften gegeven inzake verplichte accountantscontrole en de deponering van de jaarrekening (zie voor een uitgebreide bespreking hoofdstuk 2 'Formele aspecten'). Krachtens Titel 9 Boek 2 BW zijn een aantal algemene maatregelen van bestuur genomen, waarvan de belangrijkste zijn: het Besluit modellen jaarrekening, het Besluit actuele waarde, het Besluit inhoud bestuursverslag en het Besluit elektronische deponering handelsregister. Ook van belang is het Besluit fiscale waarderingsgrondslagen dat is gerelateerd aan de mogelijkheid voor micro-rechtspersonen en kleine rechtspersonen om vrijwillig in de commerciële jaarrekening fiscale waarderingsgrondslagen te hanteren (zie par. 1.2.3) (art. 2:396 lid 6 BW). De meest recente ingrijpende wetwijziging betrof de op 9 oktober 2015 gepubliceerde Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening (Stb. 2015, nr. 349), waarmee voornamelijk door de EU richtlijn jaarrekening (2013) verplichte wijzigingen in Titel 9 Boek 2 BW en enkele bovengenoemde besluiten zijn doorgevoerd die van toepassing zijn op boekjaren aangevangen op of na 1 januari 2016 (zie par. 1.2.3 en 1.7).

Nadien bleek dat enkele bepalingen uit de EU-richtlijn jaarrekening in 2015 niet geheel correct waren doorgevoerd in het BW. Om die reden zijn er eind september 2018 via de zogeheten 'Verzamelwet Ministerie van Justitie en Veiligheid 2018' (Stb. 2018, nr. 228) nog enkele kleine wijzigingen doorgevoerd. Omdat deze wijzigingen onmiddellijk in werking traden (Stb. 2018, nr. 318) waren deze al van toepassing voor de jaarrekening over het boekjaar aangevangen op of na 1 januari 2018. Er is echter begrip voor het feit dat dit niet overal gerealiseerd is en/of bekend was, vanwege:

- i. de zeer late wetwijziging per eind september 2018,
- ii. de onbekendheid van deze wetwijziging omdat er geen aankondiging of berichtgeving daarover is gedaan door het verantwoordelijke ministerie of -instanties,
- iii. het ontbreken van overgangsbepalingen, en
- iv. het feit dat dit een zeer kleine wetwijziging betreft voor de jaarrekening 2018 (en daarna) van micro-, kleine en middelgrote rechtspersonen die deze jaarrekening 2018 via elektronische weg moeten deponeren bij de KvK, maar de desbetreffende NT (SBR-taxonomie) voor het boekjaar 2018 was niet en is ook nadien niet meer aangepast aan deze wetwijziging uit september 2018. Dit laatste werd door de Minister voor Rechtsbescherming (Dekker) bevestigd in een brief van 26 april 2019 aan de Tweede Kamer¹. Pas in de NT voor het boekjaar 2019 is met deze kleine wetwijziging rekening gehouden. Van micro- of kleine ondernemingen kan onzes inziens niet worden gevergd of verwacht dat zij bij de elektronische deponering van de jaarrekening 2018 de verplichte NT voor het boekjaar 2018 hebben gehanteerd en deze NT niet zélf hebben aangepast aan de wetwijziging uit september 2018, nu de verantwoordelijke instanties deze NT-aanpassing blijkens voornoemde kamerbrief (al dan niet onbewust) niet hebben gedaan.

1.2.2 Toepassingsgebied Titel 9 Boek 2 BW

Algemeen

Titel 9 Boek 2 BW is van toepassing op BV's, NV's, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, maar ook op betaalinstanties, elektronisch geldinstellingen, beleggingsmaatschappijen, banken en verzekeringsmaatschappijen. Tevens is Titel 9 ook van toepassing op vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen waarvan alle onbepaald aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn, alsmede op zogenaamde commerciële stichtingen en commerciële verenigingen (art. 2:360 BW).

De 'gewone' (niet-commerciële) verenigingen en stichtingen, eenmanszaken, maatschappen, Vof's en CV's die niet aan de hierboven gegeven omschrijving voldoen, vallen niet onder Titel 9 en hebben dus niet de plicht de eigen jaarrekening overeenkomstig Titel 9 op te maken en te deponeren. Wel hebben zij de plicht jaarlijks een balans en een staat van baten en lasten op te stellen (art. 2:10 BW en art. 3:15i BW). Voor deze balans en staat

¹ Kenmerk: 2579153, Onderwerp: Verzamelwet en jaarrekeningenrecht.

van baten en lasten gelden echter geen inhoudelijke voorschriften en openbaarmaking van deze stukken komt niet aan de orde. Nevenvestigingen (branche of filiaal) hebben niet de plicht om een eigen jaarrekening overeenkomstig Titel 9 op te maken en te deponeren. Wel moeten zij de jaarrekening van de vennootschap waartoe zij (als nevenvestiging) behoren bij het handelsregister waar zij zijn ingeschreven deponeren, althans voor zover de vennootschap waartoe zij behoren zelf een verplichting tot deponeren heeft (art. 24 lid 5, art. 25 lid 5 en art. 26 lid 4 Handelsregisterbesluit 2008).

Overigens gelden voor de Europese naamloze vennootschap, de zogenoemde Societas Europea (SE), alsmede voor de Europese coöperatie (SCE), de verslaggevingsregels van het land waarin zij haar statutaire zetel heeft. Dit betekent dat een SE of SCE die in Nederland is opgericht en in Nederland de statutaire zetel heeft moet voldoen aan de voorschriften van Titel 9.

Formeel buitenlandse vennootschappen

Sinds 1998 is de Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen van toepassing, welke in 2005 ingrijpend is gewijzigd. De wet is tot stand gekomen om oneigenlijk gebruik van buitenlandse vennootschappen in de Nederlandse rechtssfeer tegen te gaan. De doelgroep van deze wet zijn kapitaalvennootschappen die zijn opgericht naar het recht van een staat van buiten de Europese Unie (bijvoorbeeld de Nederlandse Antillen of een staat van de Verenigde Staten) en die hun werkzaamheid geheel of nagenoeg geheel in Nederland verrichten en voorts geen werkelijke band hebben met het land van oprichting. Een dergelijke formeel buitenlandse vennootschap is verplicht een jaarrekening overeenkomstig Titel 9 in te richten en te publiceren (art. 5 lid 2 Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen). Deze wet is niet van toepassing op vennootschappen die worden beheerd door het recht van een lidstaat van de EU of van een staat die partij is bij de EER-overeenkomst (Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte). Overigens, zoals in de volgende alinea wordt besproken kan een dergelijke formeel buitenlandse vennootschap geen organisatie van openbaar belang zijn.

Organisatie van openbaar belang (OOB)

Sinds enkele jaren is in de Wet toezicht accountantsorganisatie (Wta) een definitie opgenomen van het begrip 'organisatie van openbaar belang' (OOB), onder meer omdat er specifieke voorschriften zijn voor accountantskantoren die wettelijke controles van de jaarrekening van OOB's uitvoeren. Bovendien dient een OOB een 'auditcommissie' in te stellen ingevolge het Besluit instelling auditcommissies (zie Stb. 2016, nr. 507). Sinds 2016 is ook een OOB-definitie opgenomen in artikel 2:398 lid 7 BW, waarin als OOB worden aangewezen rechtspersonen:

1. waarvan effecten zijn toegelaten tot notering aan een gereguleerde markt (uitgevende instellingen);
2. kredietinstellingen (bank);
3. verzekeringsondernemingen (verzekeraar);
4. bij AMvB aangewezen vanwege hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer.

Het laatstgenoemde (4) geeft de Nederlandse wetgever de mogelijkheid bepaalde organisaties aan te wijzen als OOB. In juli 2019 is een besluit (Stb. 2019, nr. 252) gepubliceerd waarin de volgende andere organisaties als OOB zijn aangewezen, dit besluit is in werking getreden op 1 januari 2020:

- a. netbeheerders;
- b. (grote) woningcorporaties (toegelaten instellingen volkshuisvesting die op twee achtereenvolgende balansdata meer dan 5.000 verhuureenheden bezitten);
- c. instellingen voor wetenschappelijk onderzoek (KNAW, NWO en Koninklijke Bibliotheek); en
- d. (grote) pensioenfondsen (die op twee achtereenvolgende balansdata kwalificeren als grote fondsen in de zin van art. 35a lid 5 onderdeel b Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling).

1 Overzicht van wet- en regelgeving

Bij de wetwijziging zijn voor bepaalde van deze aangewezen OOB's, namelijk instellingen voor wetenschappelijk onderzoek en grote pensioenfondsen, wel specifieke uitzonderingen opgenomen voor het instellen van een auditcommissie (art. 1b Besluit toezicht accountantsorganisaties).

Voor de jaarverslaggeving is met name van belang dat een OOB géén gebruik kan maken van de vrijstellingen voor kleine of middelgrote rechtspersonen (art. 2:398 lid 7 BW). Ook kan een OOB geen gebruikmaken van de consolidatievrijstelling voor kleine groepen (art. 2:407 lid 2 BW). Een OOB kan als groepsmaatschappij ook geen gebruikmaken van de groepsvrijstelling (zie hoofdstuk 42) genoemd in artikel 403 (art. 2:403 lid 4 BW). Daarnaast kan een OOB die een geconsolideerde jaarrekening opstelt niet volstaan met het opnemen van een verkorte winst-en-verliesrekening in de enkelvoudige jaarrekening (art. 2:402 lid 2 BW).

Beursgenoteerde ondernemingen met Nederland als lidstaat van herkomst

Titel 9 is ook van toepassing op beursgenoteerde ondernemingen met een statutaire zetel buiten de EU maar waarvan Nederland de zogenoemde lidstaat van herkomst is. Nederland is bijvoorbeeld lidstaat van herkomst van een buitenlandse onderneming met een statutaire zetel buiten de EU waarvan aandelen of obligaties met een nominale waarde kleiner dan € 1.000 zijn genoteerd aan een gereguleerde markt in Nederland. Alsdan zal deze onderneming het prospectus in Nederland (ter goedkeuring) aangeboden hebben (aan de AFM). In zo'n geval is Nederland lidstaat van herkomst en dient de jaarrekening van deze buitenlandse beursgenoteerde onderneming te voldoen aan Titel 9 of aan IFRS zoals goedgekeurd door de EU. Tevens dienen de bepalingen die gelden voor het bestuursverslag, de overige gegevens en de accountantscontrole te worden nageleefd.

Voorbeeld toepasselijkheid Titel 9 op buitenlandse beursgenoteerde onderneming

Een Braziliaanse beursgenoteerde onderneming heeft tevens een beursnotering aan een gereguleerde markt in Nederland. De Braziliaanse onderneming heeft het prospectus, welke is goedgekeurd door de AFM, in Nederland aangeboden aan beleggers. De onderneming heeft beursgenoteerde aandelen met een nominale waarde van € 500. Daardoor is Nederland lidstaat van herkomst en is de Braziliaanse onderneming op grond van artikel 5:25c lid 5 Wft verplicht tevens Titel 9 toe te passen.

Voor ondernemingen met zowel een beursnotering aan een gereguleerde markt in Nederland als aan een gereguleerde markt elders binnen de EU, die hun statutaire zetel buiten de EU hebben en die aandelen of obligaties hebben met een nominale waarde groter dan € 1.000, geldt dat die ondernemingen kunnen kiezen voor Nederland als lidstaat van herkomst.

Voorbeeld buitenlandse onderneming met aandelen met nominale waarde >€ 1.000

Een Indonesische beursgenoteerde vennootschap heeft, naast een beursnotering in Indonesië, tevens een notering aan een gereguleerde markt in zowel Luxemburg als Nederland. De onderneming heeft beursgenoteerde aandelen met een nominale waarde van € 1.500. De Indonesische onderneming kan Nederland of Luxemburg kiezen als lidstaat van herkomst.

Commerciële stichting of vereniging

Sinds 1998 zijn ('ondernemende') stichtingen en verenigingen indien zij aan bepaalde voorwaarden voldoen verplicht om een jaarrekening overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW in te richten en te deponeren bij het handelsregister. Deze voorwaarden zijn:

- ▶ de stichting of vereniging houdt een of meer ondernemingen in stand die in het handelsregister moet(en) worden ingeschreven; en
- ▶ de netto-omzet van deze ondernemingen bedraagt ten minste € 6 miljoen; en

- ▶ de stichting of vereniging valt niet onder een bijzondere regelgeving waardoor de stichting of vereniging bij of krachtens de wet een financiële verantwoording op moet stellen die gelijkwaardig is aan een jaarrekening opgesteld op basis van Titel 9 en deze tevens openbaar maakt.

Voor een nadere uitwerking van de jaarrekeningverplichtingen van commerciële stichtingen en verenigingen wordt verwezen naar hoofdstuk 52.

Voor gewone (niet-commerciële) verenigingen en stichtingen is er op dit moment géén wettelijke verplichting om jaarcijfers te deponeren bij het handelsregister. Eind 2018 is door het ministerie van Justitie en Veiligheid een internetconsultatie gepubliceerd van een conceptvoorstel om stichtingen in de toekomst te verplichten jaarlijks een lijst van grote donaties alsmede een balans en staat van last te deponeren ('conceptwetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties'). In 2019 is echter niets vernomen over een mogelijk vervolg van deze consultatie in de vorm van een wetsvoorstel.

Vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen waarvan alle onbeperkt aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn

Een ('gewone') Vof of CV behoeft geen jaarrekening en bestuursverslag conform de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW in te richten en te deponeren bij het handelsregister. De ratio hiervoor is dat de vennoten van een Vof en de beherende vennoten van een CV onbeperkt aansprakelijk zijn voor de schulden van de Vof of CV (zie hoofdstuk 54). Wel gelden de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW onverkort voor een commanditaire vennootschap of een vennootschap onder firma waarvan alle vennoten die jegens schuldeisers aansprakelijk zijn (dat wil zeggen alle firmanten van de Vof of alle beherend vennoten van de CV) kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn (art. 2:360 lid 2 BW).

Het probleem van deze bepaling is dat de buiten Nederland voorkomende vennootschapsfiguren niet zonder meer gelijk zijn aan die in de Nederlandse (of EU-)wetgeving. Voor het identificeren van de buitenlandse kapitaalvennootschappen waarop deze wetgeving van toepassing kan zijn, kan de volgende handreiking worden gebruikt: onder het begrip 'kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht' dienen te worden verstaan die buitenlandse vennootschapsvormen die slechts hun vennootschapsvermogen als waarborg aan derden bieden en waarbij de deelnemers/vennoten/aandeelhouders slechts beperkt aansprakelijk zijn (dus veelal een in aandelen verdeeld kapitaal hebben).

Ten aanzien van de verwerking van een Vof of CV in de jaarrekening van een Nederlandse rechtspersoon, die vennoot is in deze Vof of CV, wordt verwezen naar hoofdstuk 54.

1.2.3 Toepassing fiscale grondslagen (door kleine of micro-rechtspersonen)

In 2008 is de wet 'Wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met invoering van de mogelijkheid de jaarrekening van kleine rechtspersonen op te stellen volgens fiscale grondslagen' in werking getreden. Deze wet (zie voor uitgebreide behandeling par. 44.4), biedt kleine rechtspersonen de mogelijkheid om bij het opstellen van hun commerciële jaarrekening te volstaan met waardering van de activa en passiva op basis van de waarderingsgrondslagen zoals die gebruikt worden voor de aangifte vennootschapsbelasting (Vpb). Sinds 2016 bestaat er ook voor micro-rechtspersonen, net zoals voor kleine rechtspersonen, de mogelijkheid om bij het opstellen van hun commerciële jaarrekening te volstaan met waardering van de activa en passiva op basis van de waarderingsgrondslagen zoals die gebruikt worden voor de aangifte vennootschapsbelasting (Vpb). Concreet betekent dit dat de balans en de winst-en-verliesrekening gelijk of vrijwel gelijk zullen zijn aan de in de aangifte Vpb opgenomen balans en winst-en-verliesrekening. Uiteraard zijn dergelijke kleine of micro-rechtspersonen niet verplicht de fiscale grondslagen te volgen, het is een vrijwillige keuze; zij zijn vrij om de jaarrekening op gewone (commerciële,

1 Overzicht van wet- en regelgeving

niet-fiscale) grondslagen op te stellen. Ook blijft de vrijheid bestaan om bij de keuze voor fiscale grondslagen in de jaarrekening nog aanvullende, extra informatie te verstrekken. Wat uitdrukkelijk niet is toegestaan, is 'cherry picking' van fiscale dan wel BW-waarderingsgrondslagen al naar gelang het beste uitkomt. De keuze voor fiscale waarderingsgrondslagen betekent een integrale keuze voor het complete fiscale regime, waartoe in het bijbehorende Besluit fiscale waarderingsgrondslagen nadere voorschriften worden gegeven.

1.3 Overige wet- en regelgeving

Regels voor de externe financiële verslaggeving kunnen ook zijn opgenomen in andere wet- en regelgeving dan de hiervoor vermelde bronnen.

Genoemd kunnen bijvoorbeeld worden comptabiliteits-/verslaggevingsvoorschriften die van toepassing zijn op instellingen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg, het onderwijs of op overheidslichamen. De tendens is overigens dat op dit soort instellingen en lichamen Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zo veel mogelijk van toepassing worden verklaard. Ook zijn voor dergelijke instellingen veelal sectorspecifieke ministeriële besluiten van toepassing.

Ook zijn op bepaalde ondernemingen en instellingen specifieke voorschriften van toepassing. Met name is hierbij te denken aan voorschriften in de Wet op het financieel toezicht (Wft), die gelden voor banken, verzekeraars, beleggingsinstellingen en effectenuitgevende instellingen.

Daarnaast bevatten de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving specifieke bepalingen voor banken, verzekeringsmaatschappijen, beleggingsentiteiten, pensioenfondsen, coöperaties, commerciële stichtingen en verenigingen, organisaties zonder winststreven, toegelaten instellingen volkshuisvesting, fondsenwervende organisaties, onderwijsinstellingen en zorginstellingen.

1.4 Arresten Ondernemingskamer en Hoge Raad

Iedere belanghebbende die van oordeel is dat de jaarrekening, het bestuursverslag of de daaraan toe te voegen Overige gegevens van een rechtspersoon of vennootschap waarop Titel 9 Boek 2 BW van toepassing is, niet voldoet aan de daaromtrent bij of krachtens Titel 9 Boek 2 BW gestelde voorschriften, kan van deze rechtspersoon of vennootschap in rechte vorderen deze stukken in te richten overeenkomstig bij rechterlijk bevel te geven aanwijzingen (jaarrekeningprocedure). Dezelfde bevoegdheid is ook aan de advocaat-generaal (AG) bij het Gerechtshof Amsterdam gegeven, in het openbaar belang. Dit geldt niet ten aanzien van de controleverklaring van de externe accountant. De rechter die in eerste en hoogste ressort over de rechtsvordering oordeelt, is de Ondernemingskamer (OK) van het Gerechtshof Amsterdam. Tegen de arresten van de OK kan slechts beroep in cassatie bij de Hoge Raad worden ingesteld. Deze bijzondere rechtspleging is tot stand gekomen bij de invoering van de Wet op de jaarrekening van ondernemingen in 1971. Van deze bevoegdheid tot het instellen van een rechtsvordering (verzoek aan de OK) tot het gewijzigd inrichten van de jaarrekening of het bestuursverslag is voornamelijk in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw regelmatig gebruik gemaakt. Arresten van de OK en van de HR leiden, afhankelijk van de formulering van de uitspraak, soms tot nadere interpretatie van de wettekst. De RJ pleegt deze interpretaties in zijn Richtlijnen te volgen.

Sinds 2007 heeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM), op grond van de Wet toezicht financiële verslaggeving (Wtfov), de bevoegdheid om de OK te verzoeken een beursgenoteerde vennootschap bepaalde informatie te laten verstrekken of de OK te verzoeken een herziening van de financiële verslaggeving van een beursgenoteerde onderneming te bevelen. Van deze mogelijkheid (een jaarrekeningprocedure bij de OK) heeft de AFM sinds 2007 slechts eenmalig gebruik gemaakt (OK uitspraak 928/2207, OK AFM tegen Spyker Cars NV). Het toezicht van de